

Kezdő héber nyelvtanfolyam

Isten hírével fogjunk hozzá.

Az első dolog az "alef-bét", vagyis az ábécé tanulása. A legjobb módszer, ha papírceruzát ragadunk és leírjuk az egymás után bemutatkozó héber betűket.

Nincs sok belőlük: csak 22. Igaz, hogy ötüknek úgynevezett „végbetű”-formájuk is van, tehát némileg eltérő az alakjuk, amikor a szó végén állnak, mint amikor másutt.

Lássuk csak: ez a héber ábécé első betűje, az ALEF → א

Ha átmegy az e-mailen, az már jó jel. ☺

(A gyakran emlegetett „ivrit” nem más, mint a „héber” – héberül. Ráadásul nőnemben, mert a nyelv az ivritben – avagy a héberben – nőnemű.)

Ez pedig a második betű, a BÉT → ב

Egymás mellé írva máris értelmes szót kapunk:

áv – אב, vagyis apa (jobbról-balra olvasva, ez vastörvény a héberben)

De ha megfordítjuk a két betűt – természetesen ismét jobbról-balra olvasva – , akkor is értelmes szót kapunk: בא – bá, azaz "jön"

Az Alef hangtalan, és általában magánhangzót jelöl: az Áv és a Bá esetében pl. az Á-t. A BÉT többnyire B hangot jelöl, de lehet "VÉT" is, ekkor V hangot jelöl, pl: תל אביב = Tel Aviv. Itt mindkét előfordulásában V-t jelöl.

A következő betű (nem a héber ábécé sorrendjében) a מ MEM betű, amely az M hangot jelöli.

Ám, mint feljebb említettem, néhány héber betűnek van „rendes” és van „vég” alakja, vagyis olyan változata, amely csak a szó végén áll.

Ez a מ betűnél a ם. (MEM SZOFIT, vagy vég-MEM; szof = vég; az -it a nőneműséget jelző végződés; róla lesz még szó.)

További idegőrlő bonyodalom: a héber írás nem jelöli a magánhangzókat, csak a mássalhangzókat.

A magánhangzókra – Á, E, É, I, O, U és az alig hangzó SVÁ – csak utalnak más betűk.

A héber nyelvben nincs a magyar A-nak megfelelő zárt hang, csak nyílt Á. Az Ö-Ő és az Ü-Ű hangok is hiányoznak. Az említett, „SVÁ”-nak nevezett rövid magánhangzót magyarul hol Ö-nek, hol E-nek írják át. A hangzás valahol a kettő között van.

A magánhangzókat pontok és vonalkák pótolják a szövegben. Pótolják, írom, mert ezeket jóval a bibliai idők után, valamikor a VIII. században kezdték alkalmazni, amikor Izrael népe már teljes egészében elkerült a Szentföldről és vészesen fogyott a hébert anyanyelvként beszélő ember, akinek az olvasás közben még magától értetődő volt a szöveg kiejtése.

A pontozás a betűk alatt, fölött vagy belsejükben történik. Bármely betű lehet pontozva.

Például az Alef: א = Á, א = Á (néhol Ó), א = E, א = É, א = I, א = U, א = O.

Vissza a betűkhöz: az „apa” (אבא, ÁV) után most már az „anya” szót is le tudjuk írni: אמא, ÉM, pontozva אִמָּא.

Ebből egyrészt látható, hogy az Alef jelölhet Á hangot is, és É hangot is (és mást is, majd kiderül ☺), másrészt az, hogy itt a végbetű א-et használtuk, nem a א-et (tehát nem אמא, hanem אִמָּא.)

Közbevetőleg: a héber nyelv a maga eredeti, bibliai formájában szerény szókincsrel rendelkezik. A huszadik században kialakított újhéber igen sok arameus (arám) szót olvasztott magába. (Az arameus a héberrel rokon nyelv, 2000 – 2500 évvel ezelőtt a Közel-Kelet uralkodó nyelve volt, az akkori Izraelben a héber helyett már anyanyelvként beszélték; a mezopotámiai magaskultúra hordozója a maga korában gazdagabb és kifejezőbb volt, mint a héber)

A mai izraeli gyerekek apjukat אבא (ÁBÁ, pontozva אִבָּא), anyjukat אמא (IMÁ, pontozva אִמָּא) szóval illetik. Mindkét szó az arameus nyelvből került a héberbe. Utóbbiból látható, hogy az Alef további magánhangzót is jelölhet, itt pl. az I-t.

Ez a bizonytalanság a szöveg olvasásában problémát jelenthet: míg az אמא (ÉM) jelentése anya (a nem becézett forma), míg az אִמָּא (IM) jelentése “ha”, “hogya”.

Mikor hímnemű és mikor nőnemű egy szó a héberben? Kevés kivétellel egyszerű szabályok vannak rá – erről később. A legtöbb szó hímnemű. A nőneműek az értelemszerűen nőnemű szavak; rajtuk kívül az országot, várost, sőt, az országokat,

Egyelőre csak annyit, hogy a héber igék és főnevek hím- és nőneműek lehetnek. A jelzők a jelzett szó nemét követik.

Fontos: a könyvek, újságok *pontozatlanul* jelennek meg, vagyis a magánhangzók jelölése nélkül. Bizonyos szavak jelentése így csak a mondat értelméből derül ki. Ugyanezért, valamint a héber nyelv tömörsége okán ugyanannak a szövegnek a héber megfelelője rövidebb, mint pl. a magyar fordítása.

Eddig három betűt tanultunk: az א (Alef), a ב (Bét) és a מ (Mem) betűt.

*

Ismerjük meg a negyedik betűt, ezt sem ábécé-sorrendjében: a ל LÁMED betűt. (A héber ábécének, azaz „alef-bét”-nek, akár a görögnek, latinnak, magyarnak stb. határozott sorrendje van. Ezt később táblázatban megadom.)

Az Alef után írva, íme, „megismerjük az Istent”: אֱל (ÉL) = Isten.
(Más kifejezés az Isten fogalomra az „Elohim”)

A magánhangzók nem-jelöléséből eredő bizonytalanság ismét jelentkezik: míg az אֱל (ÉL) jelentése Isten, az אֵל (EL) a magyar hoz-hez-höz ragnak felel meg. Az אֵל (ÁL) pedig azt jelenti, hogy „Ne”...

A pontozatlan szövegben – אֵל – itt is csak a környező szavak által sugallt értelem dönt, hogy melyikről van szó.

Sokak szerint rejtélyes kódok sora lett beleszöve a héber nyelvbe. (Az eredetibe, a bibliaiba.) Ennek az egyik tanúsága a sok közül: ha az Istent jelentő אֱל szó két betűjét megfordítjuk → אֵל – a „NEM”, „NE” szót kapjuk. (Vagyis NE fordítsuk meg az Istent... ☺)

Ez utóbbi szónak a kiejtése: LO; pontozással אֵל
(Az imént tanult אֵל és a אֱל egymás szinonímái: rokonértelmű szavak.)

Bonyolítsunk még egy kicsit: amint a latin vagy cirill betűs írásnak, úgy a héber betűs írásnak is van nyomtatott, és van írott változata. Nem enyhít a gubancon, hogy az írott betűk zöme nem is emlékeztet a nyomtatott betűkre.

Csak ízelítőül:

Izrael neve nyomtatott héber betűkkel: ישראל , míg írott betűkkel: יִשְׂרָאֵל .
(Még nem tanultuk minden betűjét.)

Ellentétben az írott latin, cirill vagy arab írott betűkkel, ahol azokat egymáshoz kötjük, a héber írott betűket külön-külön írjuk le.

Még egy szó az eddig tanult betűkkel, a LÁMED és a BÉT betűkkel.

Tegyük őket egymás mellé: לב, kipontozva: לָב, kiejtve: LÉV. Jelentése: SZÍV.
Írott betűkkel: לָבֿ

(Az írott betűk pontozása azonos a nyomtatott betűkével. Ám, amint a könyveket, újságokat nem pontozzák, az írott betűs leveleket sem szokták.)

*

Következik a VÁV. (Továbbra sem ábécé-sorrendben tanuljuk a betűket.) Alakja: וּ.

A VÁV a V hangot jelöli – de jelölhet O és U magánhangzót is.

Két dologra kell figyelni:

- 1.) A magánhangzókat nem csak pontozással lehet megjeleníteni, hanem bizonyos mássalhangzókkal is: egyikük a VÁV.
- 2.) Mint tanultuk, a V hangot a BÉT változatával, a VÉT (pontozatlan בּ) betűvel is le lehet írni. A héber nyelv szabályai döntenek el, hol melyiket használjuk (lásd a magyar j – ly kettősséget).

A VÁV betű nevének értelme is van: horgot, kampósszeget jelent. Talán ez az oka, hogy a héber nyelv a kötőszó szerepére jelölte. VÖ (néha U; feljebb említettük, hogy a VÁV lehet O is, U is) azt jelenti: „és”; „valamint”.

Ha VÖ, akkor וּ a pontozása; ha U, akkor וּ.

Példa: tanultuk, hogy az „apa” népszerű héber megfelelője אבא, az „anya” pedig אמא.
Kössük össze a két szót! „Apa és anya” = אבא ואמא. ÁBÁ VÖIMÁ.

Kipontozva: אָבָא וְאִמָּא. Írott betűkkel: אבא וּאמא

A VÁV alatt két, egymáshoz képest függőleges helyzetben elhelyezkedő pont található (:). Ez a feljebb említett „SVÁ” magánhangzó, amelyet nagyon rövid Ö-nek, vagy E-nek kell ejteni.

Az „ÁBÁ VÖIMÁ”-ban az „Ö” a „SVÁ”. A VÖIMÁ „Ö”-je nem a magyarhoz hasonló nyílt hang, hanem még a rövid ö-nél is rövidebb, alig hallható hang.

Mellesleg: tanultuk, hogy az É hangot ugyancsak két ponttal jelöljük a mássalhangzó alatt, de ezek egymáshoz képest vízszintesen helyezkednek el (..).

A VÁV (ו) írott alakja (rendszerint enyhén döntött) függőleges vonal: ׀.

A magyar és a héber nyelv egyáltalában nem rokon, mégis vannak hasonló, vagy inkább egymásra emlékeztető szavaik.

Ilyen a חלום (חֵלוֹם, חלום, vagyis CHÁLOM) szó. Jelentése: álom.

*

A következő betű a NUN, az N hangnak megfelelő betű és a MEM (מ, מֶ) után következik, akár csak a görög, a latin és a magyar ábécében.

A NUN-nak, hasonlóképpen a MEM-hez, szintén két alakja van.

A szó elején és közben ׀, szó végén ׀.

Példa: נא (NÁ) = kérem, kérlek, „kéretik”. Kipontozva: נא.

Az אנה (ÁNÁ), kipontozva אנה az előbbinél hangsúlyosabb kérést jelent.

(A NUN-ban lévő pont nem véletlen, de a köznapi kiejtésben nincs jelentősége.

Nem úgy, mint a korábban tanult ב és ב esetében, ahol az előbbi, belsejében pontot viselő betű B hangot, a pont nélküli V hangot jelöl. Könyvben, újságban a betűk csak kivételes esetekben vannak kipontozva, pl. amikor idegen név vagy szó kiejtését kell pontosítani – a szó szoros értelmében...)

A NUN végbetű-formáját az emberi civilizáció egyik legelterjedtebb, héberből jött szavában mutatom be. אמן – ÁMEN. Írott betűs alak: ׀מן.

Azt jelenti: igaz, úgy van, úgy legyen. Kipontozva: אמן. (A két egymás melletti pont a MEM betű alatt É hangot jelöl, lásd 2. oldal, fent. Vagyis a szó kiejtése tulajdonképpen ÁMÉN.)

E szóval rokon az אמון – EMUNÁ. Jelentése: hit.

Az ALEF alatt látható ׀ pont-csoport egy rövid E magánhangzót jelöl, ellentétben a

„rendes” (és jóval gyakoribb) ׀ E magánhangzóval.

Ezek szerint magánhangzó is kaphat „SVA” jelölést.

A ן – NUN betű szó eleji és szóközi írott alakja: ן, míg a szóvégi NUN – ן – egy hosszú, a VÁV-nál (ו) hosszabb, lefelé mutató függőleges vonal: ן̣.

Míg tehát az ámen írott alakja ןמנא, az emuná-é: הננומנא.

Előbbinél a szóvégi, utóbbinál a szóközi NUN betűt használtuk. A szó eleji ALEF pedig az előbbinél Á, az utóbbinál E hangot jelöl!

Az eddig tanult betűkkel egyre több szót tudunk leírni.

Például בן (בֶּן, בן) BEN azt jelenti: fiú, vagy valakinek a fia.

*

A következő két betű a ג – GIMEL – és a ד – DÁLET.

Írott formájuk: ג – a GIMEL – és ד – a DÁLET.

Vagyis nem hasonlítanak a nyomtatott változatukra.

Ők szomszédok: a héber ábécé (vagyis az álef-bét) harmadik és negyedik betűje. Sorrendben tehát az ALEF és a BÉT után következnek.

A két betű önmagában is képes értelmes szót alkotni: kettőt is.

A גֶּד (GÁD) – írott betűkkel: גֶּד – Jákob egyik fia, így a bibliai Izrael egyik törzs-atyja (1 Mózes 30:11). Az ige hely tanúsítja, hogy a szó szerencsét is jelent.

A mai héberben ilyen (szerencse) értelemben alig használatos: a „mázál” szót használják helyette, ami eredetileg csillagzatot, állatövet, zodiákust jelent.

Az ismert „mázál tov” tulajdonképpeni jelentése: „legyen jó csillagzat alatt”.

Ugyane két betű egymás mellé írva, de fordított sorrendben másik szót ad.

A דָּג (DÁG) – írott betűkkel: דָּג – jelentése: hal. (Mellesleg a Halak csillagképet is jelenti.)

A GÁD Gimel-jében és a DÁG Dálet-jében lévő pontnak a mai kiejtés szempontjából nincs jelentősége. A betű belsejébe tett pont neve DÁGES, amelynek jelentése hangsúlyozás. Ha szó közepén álló mássalhangzóban fordul elő, megkettőzve ejtendő, de erre csak a Szentírás templomi felolvasója és a rádióbemondó ügyel.

Tanuljunk még egy állatot: a דוֹב (DOV) – Írott betűkkel דוֹב, azaz medve.

A Dov nem túlságosan gyakori férfinév is.

Hasonlóan rövid szó a גַּב (GÁV) – írott betűkkel גַּב – jelentése hát, valakinek vagy valaminek a háta. A ג-¹ben lévő pontnak itt sincs jelentősége.

A ך – BÉT betű mindkét példában VÉT, akár az אביב (Aviv = tavasz) szó, vagy az ebből alkotott Tel Aviv (Tavaszdomb) városnév esetében.

Az O hangot a bibliai héber nem jelölte. A DOV szót/nevet csak a DÁLET és a BÉT (VÉT) betűkkel jelölte és jelöli ma is, de a pontozás rendszeresítése óta (1100-1200 éve) a DÁLET bal felső oldalához biggyesztett pontocskával jelölni is lehet, bár ebben az esetben a kiejtés egyértelmű: nincs más szó, amit a Dálet és a Bét (illetve Dálet és Vét) betűkkel ki lehetne fejezni, a pontozásra tehát alig van szükség.

Az újhéber nyelvben, illetve helyesírásban az O hangot az előtte álló mássalhangzó – jelen esetben a DÁLET – bal-felső széléhez tett ponton kívül a mellé írt VÁV betűvel is kifejezhetjük. (Ugyanúgy az U hangot is.) A DOV szót tehát leírhatjuk דוב alakban is. (דוב). Ha az állatról van szó, ma így írják; a férfinévet általában a bibliai helyesírás szerint, azaz דב alakban.

*

Izrael déli harmada a Negev. Azt jelenti: száraz, csapadékszegény föld.

Az eddig tanult betűkkel már le is tudjuk írni: נגב, NEGEV. Kipontozva נִגְבּ, írott betűkkel נגב . Az egykori sivatagi “romantika”, a homokdűnék között imbolygó tevék visszaszorultak a még mindig sátorlakó beduin kisebbség sátrai köré.

A teve héberül גמל, GÁMÁL (גַּמַּל, גַּמְלָה). A Gimel betű neve a Gámál szóból ered (a betűk nevei és „névadó” szavaik közti kapcsolatról későbbben szólok.)

Ma a Negev központja a negyedmilliós egyetemi város, Beér-Séva.

A Negevot, mint Izraelt általában, autósztrádák, vasúti sínek hálózják be, mosávok és kibucok (mezőgazdasági települések) termelnek szubtrópusi gyümölcsöket. A beduin lakosság zöme már letelepült, de a sátorban lakó arab gyerek kezében ugyanúgy csörög a mobiltelefon, mint a beér-sevai Ben Gurion Egyetem hallgatójának a zsebében (akik között számos beduin is akad).

Még egy szép szót leírhatunk az eddig tanult betűk segítségével: גן (GÁN) – kertet jelent. Kipontozva: גֶּן. (A Gimel-ben lévő pontnak itt sincs jelentősége.) Ugyanez a szó írott betűkkel: גן .

Jákob egyik fiának a neve: דָּן (DÁN) – kipontozva דָּן , írott betűkkel דָּן (1. Mózes 30:6) – és ugyanez a neve a Jordán folyó egyik eredőjének is, Izrael északi határvidékén. (A skandináv nép nevéhez semmi köze.)

Az úr mindenütt úr, még Izraelben is. Úr héberül: אֲדֹנָי, írott betűkkel אֲדֹנָי (ÁDON). Pontozva: אֲדֹנָי. Ha ismeretlen férfit szólítunk meg, ezt az אֲדֹנָי (אֲדֹנָי) – ÁDONI

A hölgyek később következnek ☺.

*

Engedjék meg, hogy bemutassam a héber ábécé, az Álef-Bét ötödik betűjét.
Ő a HÉ betű. Nyomatott alakja ה, írott formája ה.

Igen fontos szerepe van: egymagában betölti a névelő szerepét, akárcsak a magyarban az A. A héber névelő: HÁ és a ה betűvel írjuk le. Pontozása többnyire ה, de lehet ה (a modern héberben ez is HÁ), ritkán ה (HE).

Ez a változatosság illeszkedési okból van, akár a magyar A – AZ páros.

Példák: HÁtikvá = A remény (Izrael nemzeti himnuszának a neve).

HÁolám = a világ. HÁárec = az ország (és Izrael egyik napilapja), de a Földet, bolygónkat is jelenti. HÁám = a nép, HÁádon, az úr – de HECHÁLUC = az első országépítő pionírokat nevezték cháluc-nak; a sportnyelvben a csatárt is így hívják.

Most pedig írjuk le Izrael legnépszerűbb királyának a nevét, amely – akárcsak az Ámen – az egész Földkerekségen elterjedt.

Ez a név Dávid, héber betűkkel דוד (ד ו ד).

A VÁV itt kifejezetten V hangot jelöl. Aki jól ismeri a héber nyelvet, az rátekintésre megmondja, hogy a DVD (DÁLET-VÁV-DÁLET) betű-hármas nagy valószínűséggel Dávidot jelent. (E név héber kiejtésében az Á nagyon röviden ejtendő, a hangsúly az I-n van.)

Kipontozva a név így fest: דוד.

Ám a pontozatlan דוד jelenthet dod-ot is, ami bácsit vagy nagybácsit jelent.

Ez kipontozva דוד.

Hogy egy adott mondaton belül melyik, azt megint csak a mondat értelme dönti el.

Előfordulhat mindkettő egyszerre is, akár egymás után: דוד דוד, azaz Hádod Dávid, Dávid bácsi vagy Dávid nagybácsi... (דוד דוד)

A változatoknak még koránt sincs vége: a דוד (DUD) üstöt, kazánt, bojleret jelent.

Izrael és a zsidóság közismert jele a hatágú csillag. Sokan hallottak annak héber nevééről is: Mágén-Dávid (מגן דוד, kipontozva מְגִן דָּוִד, írott formában מִגְן דָּוִד).

A régies, askenázi kiejtés „mógendóved”-ként ejti.

Nos, a mágén védőt is jelent, és pajzsot is.

A kifejezés jelentése tehát nem „Dávid-csillag”, hanem Dávid pajzsa.

A két, egymással fordított helyzetben álló háromszög ezotérikus-kabbalisztikus magyarázata: a felfelé álló háromszög talapzata lent van, itt, e világban, csúcsa felfelé, az Istenség, a magasabb dimenzió felé néző embert szimbolizálja; a másik, csúcsával

lefelé mutató háromszög alapja „fenn” van és lefelé tekint: az emberre vigyázó isteni Gondviselést jelképezi. A kettő a teljesség jegyében kiegészíti egymást...

A védőt, pajzsot jelentő Mágén – מגן szó szoros kapcsolatban áll a védelmet jelentő הגנה (HÁGÁNÁ) szóval. Így nevezték az Izrael Állam megalakulása (1948. május 14.) előtt, a brit mandátumi Palesztinában működő zsidó önvédelmi szervezetet is: Hágáná. Az állam kikiáltása után ebből alakult a mai izraeli hadsereg, aminek „Cvá Hágáná L’Jiszráél” (Izrael Védelmi Hadserege) a neve, vagy a három szó rövidítéséből képzett mozaikszó, a „Cáhál”.

Röviden visszatérek a הגנה szóra. A ה betű alatt egy magánhangzó van:

Ahogy a röviden ejtett (E), ugyanúgy a rövid (Á) hang.

Eddig tehát a következő betűket ismerjük:

A betű

sorszama	neve	Hangértéke	nyomtatott alakja	írott alakja
1.	Alef	A, E, É, O, U	א	א
2.	Bét / Vét	B, V	ב, בּ	ב , בּ
3.	Gimel	G	ג	ג
4.	Dálet	D	ד	ד
5.	Hé	H	ה	ה
6.	Váv	V, O, U	ו, וּ, וֹ	ו , וּ , וֹ
12.	Lámed	L	ל	ל
13.	Mem	M	מ, מּ	מ , מּ
14.	Nun	N	נ, נּ	נ , נּ

Kilencet a huszonkettőből.

Ezekből már elég sok szót és nevet tudunk összerakni.

Álljon itt az első ember, אָדָם – ÁDÁM. Leírva: אָדָם.

A szó jelentése, mint egyszerű főnév – ember.

A héber gyakran „ember fia”-ként emlegeti az embert: בֶּן אָדָם – BEN ÁDÁM, írott formában: אָדָם בֶּן. Egy szoként ejtendő, rövid á hangokkal: “benádám”.

Ehhez némileg hasonló az אָדוּם –ÁDOM szó, magyarul vörös, piros. (אָדוּם)

A héber hagyomány szerint Isten földből, és pedig vörös földből teremtette Ádámot.

A דָם (DÁM; leírva אָדָם) szó jelentése: vér.

A Biblia kapcsolatba hozza a (vörös) földet, az abból teremtett embert és a vért, lásd 1Mózes 9:5 (*“De a ti véreteket, a melyben van a ti éltetek, számon kérem; számon kérem minden állattól, azonképen az embertől, kinek-kinek atyjafiától számon kérem az ember életét.”*) vagy 3Mózes 17:11 az áldozati állat véréről (*“Mert a testnek élete a vérben van, én pedig az oltárra adtam azt néktek, hogy engesztelésül legyen a ti éltetekért; a vér a benne levő élet által szerez engesztelést.”*)

Figyeljük meg, hogy

1. Mind az אָדָם, mind az אָדוּם, mind pedig a דָם szavakban a szóvégi א betűt, és nem a מ betűt használjuk, és
2. A héber nyelvnek van egy logikailag moduláris, „összerakható” jellege.

Eddigi tudásunkkal már leírhatjuk az egyik legszebb szót, ami a lélek csúcsát jelenti: אהבה. Kipontozva אֶהְבֶּה, írottan אהבה, kiejtve ÁHÁVÁ: szerelem, szeretet.

*

Ezennel bemutatom a legszebb két betűt.

A CHET – nyomtatott alakja: ח, írott formája: ך – a héber ábécé nyolcadik betűje.

Erős, torokból ejtett H hangot jelöl, olyas valahogy, mint amikor valaki indulatos „ach!” szót mond. A magyarban nincs igazán hasonló, ezért a magyar anyanyelvű ember eleinte ezt a hangzót is a ה – HÉ – betűnek megfelelő hanghoz hasonlóan ejti.

A JOD – Izraelben inkább JUD-nak nevezik – nyomtatott alakja: י, írott formája: ם, a héber ábécé tizedik betűje.

Hogy miért ez a legszebb betű-páros? Azért, mert ők ketten, a CHET és a JOD együtt jelentik az Életet. יח – CHÁJ – azt jelenti, hogy él. Pontozva: יח. Írott betűkkel: םך.

Sok hölgy visel arany יח – amulettet.

Az írott JOD egyetlen rövid függőleges vonal. Rövidebb, mint az írott VÁV, és harmada a NUN végbetűjének. Tegyük őket egymás mellé: ך ך ך (jobbaldalt a JOD, középen a VÁV, a végbetű-NUN a bal oldalon).

A korábban tanult MEM és az imént tanult JOD betűkkel már le tudjuk írni a Közel-Keleten ugyancsak életet jelentő víz héber megfelelőjét: מים – írott betűkkel: ם ם ם. Kiejtve: MÁJIM.

Az emberélet egyik kulcsszava: a ילד (pontosza: יֶלֶד, írott betűkkel: ך ך ך – kiejtve: JELED. Jelentése: (fiú)gyerek.

Ebből a szóból ered a יליד (pontosza: יֶלֶד, írott betűkkel: ך ך ך – kiejtve: J' LID vagy JöLID, rövid „svá”-val). Jelentése: született, születésű, a ילודה (יְלֻדָה, יְלֻדָה, születési arány) és még több szülést, születést, megújulást jelentő kifejezés.

A ילד (JELED, gyerek) szó nőnemű alakja a ילדה (JÁLDÁ), azaz kislány, gyereklány. A Dálet betűben lévő pontnak a mai kiejtésben nincs jelentősége.

A héber szavak zömét három mássalhangzó és az ezeket „éltető” magánhangzó alkotja. A szóképzésre jellemző, hogy a szavak három mássalhangzóját, a szó gyökét (fenti példánkban a JOD, LÁMED és DÁLET betűket, ill. hangokat) kombinálja.

*

Egy madár, „aki” egyben próféta is...

A galamb, a Biblia egyik jelkép-madara, héberül יונה (JONÁ, kipontosza יוֹנָה, írott formában יוֹנָה, a hangsúly az Á-n. Pontosan ugyanez a neve a magyar Bibliában Jónás néven ismert prófétának is. Joná. (Rövid o-val, hangsúly az á-n.)

A próféta szót is le tudjuk írni az eddig ismert betűkkel: נביא, azaz návi. Kipontosza: נְבִיא, írott betűkkel נְבִיא. Ugye, emlékszünk: a ב betű jelölhet B és V hangot is. Itt az utóbbit jelöli. Az א (ALEF) pedig néha hangtalan, mint ebben az esetben. A נביא szót úgy ejtjük, mintha נבי –nak lenne írva.

Jónás próféta tehát héberül: יונה הנביא (יוֹנָה הַנְּבִיא; יוֹנָה הַנְּבִיא – Joná hánávi: a návi előtt a HÁ névelő áll; „Jónás, a próféta”).

*

Eddig összesen 11 betűt ismerünk. Elérkeztünk a 22 betűs héber ábécé feléhez.

E 11 közül három rejti a Mindenséget, az Örökkévalóságot, a múlt, a jelen, a jövő, tér és idő, élet és halál, lét és nem-lét minden rejtelmét.

A JOD, a HÉ és a VÁV kombinációja Izrael Istenének (természetesen: a világ Istenének) a leírható, de kimondhatatlan Neve.

A Biblia elején, Mózes első könyvében, a 2. fejezet 4. versében van először leírva Isten Neve: יהוה. Egy JOD, egy HÉ, egy VÁV, majd ismét egy HÉ. Együtt: JHVH.

Nincs magánhangzó, így nem tudjuk biztosan, milyen volt a kiejtése, amikor még állt a jeruzsálemi Szentély. Ott is csak a főpap, a „kohén hágádol” ejthette ki, ő is egyszer egy évben, Engesztelés Napján, vagyis Jom Kippurkor, a legbelső szentélyben (Kódes hákodásim). Hogyan ejtette ki? Nem maradt fenn magnószalag, de még egy rövidke mp3-as fájl sem... A Szentély 2008-ban immár 1938 éve nem magasodik Jeruzsálemben, a Templomhegyen.

Izrael népének minden esetre meg lett tiltva, hogy a „Nebet” kiejtse, akár jó okkal, imádságban is.

Az Isten-név etimológiájára, szó-értelmezésére a leginkább kézenfekvő megoldás a héber nyelv három idő-segédigéje: היה (HÁJÁ) = volt, הוה (HOVÉ) = van, létezik, יהיה (JIHJE) = lesz. A Tér és az Idő Teremtője kinyilatkoztatott Nevével magába foglalja a kezdet- és vég-nélküli LÉTET. (Újabb tanúság a héber nyelv modularitására.)

A legtöbb európai nyelv, így a magyar is, a „Jehova” kiejtést tette magáévá, ami talán megközelíti az eredetit. A legtöbb héber imakönyv csak két JOD betűt tesz ki a négybetűs Név helyett, így: „” és „Ádonáj”-t olvasnak helyette. (Feljebb tanultuk: az Ádon – urat jelent.)

A Négybetűs Nevet a görög-latin teológia a „Tetragrammaton” kifejezéssel emlegeti: tetra görögül „négy”, gramma „betű”. A héber körülírás a „hásém hámöforás”, vagyis a „kifejezett Név”.

(A két szó a HÁ névelővel kezdődik; az első a jelzett szó, „A név”, a második a jelző, „A kifejezett”. A „hámöforás” Ö-betűje ismét a „SVÁ”, alig ejtjük: úgy is át lehetne írni, hogy „hám’forás”.)

A magyar fordítású zsidó Bibliákban és imakönyvekben az „Örökkévaló”, a keresztény Bibliákban és imakönyvekben az „ÚR” kifejezés áll azokon a helyeken, ahol a héber eredeti a négybetűs JHVH Nevet használja. (Az angoloknál a „LORD” szó.)

Vallásos zsidóknál beszédben a „HÁSÉM”, azaz „A Név” Isten említésének a módja imán kívül. (Tanultuk: a HÁ a héber nyelvben a névelő.) Leírva csak egy HÉ betűvel jelölik, utána egy hiányjel, „apoztrof”, így: ך.

Példa: „Böezrát HÁSÉM” = „Isten segítségével” (Az „ö” a Böezrát-ban a feljebb említett SVÁ, vagyis alig hallhatóan ejtik a „b” és az „e” hangok között: mintegy B’ezrát-ként. Mintegy megállunk egy pillanatra a B és az E között. A magyar anyanyelvű új héber-beszélők jól hallható Ö-nek ejtik.)

Más példa: „Im jirce HÁSÉM” = „Ha Isten is úgy akarja” Ezeket még nem tudjuk leírni, de jegyezzük meg őket: a héber beszéd igen gyakori fordulatai! (Ima közben, mint említettem, az „Ádonáj” járja.)

Kapcsolat van e négybetűs Név és Jehuda יהודה (magyar változatában Júda, ugyanennek a névnek a görög változatából van a Júdás név), azaz Jákob és Lea negyedik fia, Izrael legtekintélyesebb törzsfője neve között. Hasonlítsuk össze: a különbség az Istennév és Jehuda neve között csak egy ך – DÁLET betű.)

A mai zsidóság zömmel az ő törzsének a leszármazottja. A magyar “zsidó”, az angol “Jew”, a francia “Juif”, a német “Jude” mind ebből a névből származik.

*

A következő betű a ך (KÁF). Ő is, akár a MEM vagy a NUN, végbetű-alakkal van súlyosbítva, amely így néz ki: ך. És, ha mindez még nem elég, kétféle kiejtése van.

Emlékezzünk vissza, a BÉT-VÉT párosnál tanultunk ilyesmit. Ott, ha pont van benne, akkor BÉT (ב) és B hangot jelöl, ha pedig nincs benne pont, akkor VÉT (ב), és V hangot jelöl.

A káf szó egyébként markot, tenyeret, és kanalat is jelent.

Nos, a KÁF esetében is létezik ך, ponttal (tanultuk: DÁGÉS-sal) a közepében, ekkor K a kiejtése. Ha nincs benne pont (כ), akkor CH-nak ejtjük, még erősebb CH-nak, mint a כ – CHET – betűt.

A szó végi ך mindig CH, soha sem K, tehát a ך-ba nem kerülhet pont, svá viszont igen, így: ך.

A ך esetében pontozatlan könyvekben, újságokban itt is csak nyelvismeretére támaszkodhat az olvasó, hogy vajon K-val, vagy CH-val áll szemben.

Ennyi betűismerettel már leírhatjuk az ember legjobb barátja nevét is.

Ő pedig a כלב (pontosza כָּלֵב, írott betűkkel pedig כִּלְבִּי)

Kiejtve: KÉLEV – vagyis: kutya. (A pontoszás alapján kelev-nek olvashatnánk, de az első szótag hangsúlyozása miatt inkább kélev-nek hallatszik. A héber szavaknak többnyire a második vagy harmadik szótagjára kerül a hangsúly; itt az elsőre.)

Etimológusok kapcsolatot találnak a לב azaz a „szív” és a „kutya” szavak között.

(לב – כלב; LÉV – KÉLEV) Kutyabarátok szerint nem véletlenül. (Macskabarátok még várjanak.)

Erős idegzetűeknek elárulom: van még egy, eddig nem tanult K betű is.

De elárulom azt is, hogy az izraeli „ulpánokon”, nyelvi stúdiókon tanulók a kettősségeket, szabályokat, rendkívüli ragozásokat gyorsan elsajátítják, és fél év múlva már olvassák az izraeli napilapokat, értik a rádió és a televízió híreit.

A gyerekek, tizenévesek hetek alatt.

*

Most pedig két betűt mutatok be egyszerre. Mind a kettő nagyjából a T betűre „hajaz”: az egyik a „valódi” T, a másik régen egy „pöszítő” T hangot jelölt: úgy ejthették, mint az angol a TH-t. A mai héber kiejtésben mindkettő egyértelmű T.

Az egyik a TET betű, a héber ábécé kilencedik betűje. Nyomatott alakja: ט, írott alakja ehhez némileg hasonló: ט.

A TET a legritkábban előforduló betű az Alef-Bét-ben, a héber ábécében.

Legrokonszenvesebb „fellépése” a טוב (ט ו ב) szóban valósul meg. Jelentése: jó.

Gyakoribb a másik, a TÁV, amely nyomatottan így néz ki: ת; írottan pedig ת.

A TÁV a héber ábécé utolsó, huszonkettedik betűje. Amit a görög úgy fejez ki, hogy „Alfától Omegáig” – minthogy ott az Alfa az első és az Omega az utolsó – a héberben a „Méálef vőád táv” szólás járja. Alef-től Táv-ig. Az elejétől a végéig. (Tanultuk: a legtöbb ת-ra végződő szó nőnemű.)

A TÁV-ban is előfordulhat pont (ת), ami a mai héber kiejtésben nem bír jelentőséggel.

Az askenázi (európai) zsidóság a pont nélküli ת betűt SZ-ként ejtette, míg a szefárd (Spanyolországból és Portugáliából 500 évvel ezelőtt kiüldözött) zsidók utódai T-nek. Ma Izraelben kizárólag a szefárd kiejtés az elfogadott: már csak egyes izraeli zsinagógákban és az európai és európai eredetű zsidók által fenntartott tengeren túli zsinagógákban, a Tóra-olvasásnál „köszön vissza” a régi askenázi kiejtés.

Példaként szolgáljon a Biblia első mondata:

„Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet”

a szefárd, azaz a mai izraeli kiejtés szerinti héberben ez így hangzik:

„Börésit bárá Elohim et hásámájim veet háárec”.

Az Izraelben régiesnek, anakronisztikusnak ható askenázi kiejtés szerint pedig:

„Börésisz boró Elajhim esz hásomájim veesz hoórec”.

(Vagyis egyes magánhangzók kiejtése is eltérő.)

Az írás ugyanaz a kettőnél, csak a kiejtés változó.

Hadd írjam le az eredeti, héber betűkkel:

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ.

Magánhangzó-pontozással ellátva:

בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ.

(Köszönet a <http://www.kirjasilta.net/tanakh/index.html> finn honlapnak, ahol a teljes Biblia könyvenként héberül, pontozva megtalálható, letölthető.)

Az „et” – את – a héberben a tárgyrag, mint a magyarban a -t.

A „há” – ה – a névelő (mintha ez is emlékeztetne a magyar „a” névelőre).

Most már leírhatjuk az „első héber városnak” nevezett Tel Aviv nevét is, héber betűkkel. Íme: תל אביב (תֵּל אַבְיָב). Az első TÁV (ת) betű alatt az É hangot jelző magánhangzó-pontozás áll (..), de még senkit sem hallottam, hogy a város nevét „Tél-Aviv”-nak ejtette volna...

Na végre, itt a macska: חתול (חֲתוּל), kiejtve CHÁTUL.

Az állat neve talán a „bepólyált”, „bebugyolált” szóból ered (mármint a bundájába). Totem-állat lehetett az ősi Közel-Keleten, amelynek a valódi nevét ezért nem ejtették ki, ehelyett körülírták, mint a magyar nyelvben a farkast (elvégre minden emlősállat „farkas”, hiszen van farka). Ezt igazolhatja a tény, hogy a macska, ez a Közel-Keleten ősidők óta elterjedt állat a Bibliában sehol nincs megemlítve, neve csak a későbbi „Misna” vallásos irodalomban fordul elő.

Az ehhez hasonló חֲתוּל (CHITUL) szó viszont pólyát, pelenkát vagy egészségügyi betétet jelent. Ezt a pontozatlan, hétköznapi héberben חֲתוּל-nak írjuk: a י – JUD – betű különbözteti meg a חֲתוּל-tól, vagyis a macskától.

*

A ז, kiejtve זֵין (ZÁJIN) betű a héber ábécé hetedik betűje. Írott formája: ז.

Viszonylag ritka betű. Nevének az eredeti jelentése fegyver volt.

A zsidó ezotérika mindig is az erővel, sőt, a szerencsével rokonította.

(A hetes számnak szinte minden civilizációban varázs-jelentősége van.)

Küzdjük le álszemérmünket: a mai héber argó ezzel a „zájin” szóval illeti a hím nemi szervet.

*

Most pedig egyszerre három betűt mutatok be. Három szomszédot, a héber ábécé (vagy alef-bét) végéről.

A KUF nyomtatott alakja ק, írott formája ק̣. Hangértéke K, angol és francia nyelvterületen néha Q-nak feleltetik meg, ellentétben a ק KÁF betűvel.

A KUF formája, főleg írott alakja némi fantáziával faágra mászott, görbe hátú majomra emlékeztet.

Eredetileg minden betű valamilyen fogalmat jelölt. A KUF betű is.

A KOF szó – קֶק – a mai héberben is majmot jelent.

A héber, mint minden ősi írás, rajzokból alakult szótag-, majd betű-írássá. Eleinte minden fontos fogalom megjelenítésére külön rajz, majd egyszerűsített jelkép, hieroglifa szolgált. Később egyszerűsödtek az írásjelek és vált egy-egy betű egy-egy hang (a héberben egy-egy mássalhangzó) képviselőjévé.

Tanfolyamunk elején már találkoztunk a jelenséggel: a GIMEL betű neve a gámál (teve) szóból ered. Előtte a BÉT betűnév a bét, bájit (ház) szóból származik, a GIMEL utáni DÁLET egykor „ajtó” jelentéssel bírt (aminek a mai héberben is DELET jelenti az ajtót).

Majdnem minden betűnév jelentése visszavezethető egy szóra, de ennek ma már csak kultúrtörténeti érdekessége van. A KÁF – ק – elsősorban tenyeret jelent: az emberi tenyér oldalról, kissé begömbítve, a hüvelyk- és mutatóujj felől nézve valóban emlékeztet erre a betűre.

A RÉŠ betű az R hangot jelöli. Nyomtatott alakja ר, írottan ר̣. Ros = fej. A mostaninál is régebbi, 3-4 ezer éves héber rovásírás RÉŠ betűje egy elnagyolt fej-karikatárára emlékeztetett.

A SIN betű jelenthet S hangot és SZ hangot is.

Nyomtatottan ש, írottan ש̣.

A *sén* szó fogat jelent. A fent említett héber rovásírásban a SIN a mai latin W-hez hasonló, fogakra emlékeztető alakkal bírt.

Ejtéséről, akárcsak a ב – ו (B – V), illetve כ – ח (K – CH) esetében, a pontozás, illetve a szó értelme dönt.

A pontozás a következőképpen alakul az S – SZ kérdésben:

ש (fent, jobboldalt pontozva) S, míg שׁ (fent, baloldalt pontozva) SZ.

A kettő közül az S (ש) a jóval gyakoribb.

A gyakorlott héber olvasónak itt sincs szüksége a pontozásra: pl. a pontozatlan ישראל szó láttán ösztönösen JISZRÁÉL-t olvas. Ez Izrael héber neve: az államé, a népé, és, mindenek előtt, a bibliai Jákobé, akit Isten angyala nevezett Izraelnek (Mózes 1. könyve, 32:29)

A fent említett három szomszéd betűt egymás mellé téve újabb tanúságát tapasztalhatjuk meg a héber nyelv kódolt, moduláris voltának: קשר (kipontozva: קֶשֶׁר, KESER) = kapcsolat. Megfordítva: שקר (שֶׁקֶר, SEKER) = hazugság.

Most már le tudunk írni olyan fontos szavakat is, mint a ראש (רֹאשׁ, RAŠ), kiejtve: ROS, azaz – fej, de jelent főt, főnököt, elsőt, elsejét is. A közepén lévő ALEF hangtalan: az O hangot a RÉS betű bal felső szélére tett pont jelzi.

A שָׂר (SÁR) azt jelenti: énekel.

A שָׂר (SZÁR) azt jelenti: miniszter. A bibliai héberben nagyurat, talán herceget jelentett: Ábrahám felesége, Sára héber neve, שָׂרָה (שָׂרָה) ebből a szóból ered (kb: „úrno”, ugyancsak az ősi, bibliai héberben).

Ám, minthogy a שָׂר szó ma minisztert jelent, a miniszterasszony שָׂרָה.

És, ha a miniszterasszonyt éppen Sárának hívják, hát az bizony שָׂרָה הַשָּׂרָה lesz, vagyis HÁSZÁRÁ SZÁRÁ...

A שָׂר szóból képezték a שִׁיר (SIR) szót, ami éneket, dalt jelent.

Az Énekek Éneke a héber Bibliában: שִׁיר הַשִּׁירִים (SIR HÁSIRIM).

Az eddigiekből már kitetszik egy kevés a héber nyelv alkatából, talán még lelkületéből is (ami minden nyelvnek van).

Most pedig megismerkedünk a Föld legérzékenyebb pontjával, a földi tér időtlen Városával. ירושלים (kipontozva: יְרוּשָׁלַיִם, írott betűkkel: ירושלים – azaz JERUSÁLÁJIM. Magyarul Jeruzsálem.

A Város nevének köze van a másik, szép és fontos héber szóhoz: שלום – SÁLOM.

A szó jelentése: béke. Közismert, hogy a héber nyelvben ezzel a szóval köszönünk. (Egyébként – nem gyakori – férfinév is.)

Pontozottan: שְׁלוֹם, írottan: שְׁלוֹם .

*

Az eddig tanult betűkkel már a „király” szót el tudjuk olvasni, sőt, le tudjuk írni: מֶלֶךְ (מֶלֶךְ, מֶלֶךְ – azaz MELECH). Izrael eddigi történelmének két legnagyobb királya Dávid és Salamon volt. A király jelző a név előtt és után is állhat, tehát a דָּוִד הַמֶּלֶךְ és a הַמֶּלֶךְ דָּוִד (DÁVID HÁMELECH és HÁMELECH DÁVID) egyaránt helyes. (a Dávid Á hangja éppen olyan rövid, mint a Hámelech Á hangja. A hangsúly mindkét szó második szótagján van, vagyis HámElech DávId.)

Gyakorlásképpen idézzük meg fiát, Salamont is, teljes díszében: שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, illetve הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה (SLOMO HÁMELECH és HÁMELECH SLOMO – A Slomo név esetében az első O-ra esik a hangsúly. Így alakult, no...)

A név helyesírása rendhagyó: az eddig tanultak logikája szerint שְׁלוֹמוֹ-ként kellene írni, mégis az előző módon írjuk. E király jelzője, a bölcs – héberül חָכָם (CHÁCHÁM), kipontozva חָכָם, leírva חָכָם.

Egyébként, kedves Olvasóim, a Google héber nyelven és -betűkkel is működik, amit, persze, csak héberbetűs billentyűzettel, illetve a héber írást támogató (Hebrew Supporting) Windows-szal, vagy egyéb operációs rendszerrel lehet használni. Csak úgy, gyakorlásképpen, bebillentyűztem be a fenti négy változatot.

A statisztikai eredmény:

Előfordulás kb.	Változat
215,000	דָּוִד הַמֶּלֶךְ
123,000	הַמֶּלֶךְ דָּוִד
277,000	שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ
133,000	הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה

Köszöntési forma a בָּרוּךְ הַבָּא (בָּרוּךְ הַבָּא – BÁRUCH HÁBÁ) is. Jelentése „Áldott az érkező”. Ebből következik, hogy vendéget fogadunk ezekkel a szavakkal, akárcsak a magyar az „Isten hozott”, az angol a „Welcome” köszöntéssel. (Mondani se kell, a dőlt betűs magánhangzóra esik a hangsúly ☺)

Minden vallás alapelve a „szent” kifejezés, amely egyfajta minőséget jelez.

A héberben ez a קָדוֹשׁ (קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ – KÁDOS), amely szó a legszűkebb értelmében azt jelenti, hogy „félretett”, „másra szánt”, „más, mint a többi”, vagyis nem hétköznapi, nem profán.

E szóból több, a héber nyelvben és a zsidóságban fontos fogalom ered, úgy mint a מקדש, a בית המקדש, a קידוש, a קדושה, a קדיש vagy a הקדשה.

Vegyük őket sorra.

(MIKDÁS) – szentély, templom	מִקְדָּשׁ
(BÉT HÁMIKDÁS) – a Jeruzsálemi Szentély	בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
(KIDDUS) – a Szombatot és az ünnepnapot borral megszentelő áldás	קְדוּשָׁה
(K'DUSÁ) – szentség (pl. eszméé, életé)	קְדוּשָׁה
(KÁDDIS) – a gyászolók imája	קְדִישׁ
(HÁKDÁSÁ) – dedikáció, ajánlás	הַקְדָּשָׁה

Amint feljebb, a ילד (JELED) esetében, itt is nyomon követhetjük a héber szóalkotás módszerét: a három mássalhangzó, a ש-ד-ק “triójából” képezik tovább a leszármaztatott fogalmak szavait.

A négy legfontosabb kérdőszót is el tudjuk olvasni, le tudjuk írni:

מָה (MÁ) – mi
מִי (MI) – ki
לָמָּה (LÁMÁ) – miért
אֵיךְ (ÉJCH) – hogyan

*

A SZÁMECH betű – ם – kizárólag SZ hangot jelöl. Írott alakja: ם, vagyis egy nulla- vagy O-szerű kör.

A SZÁMECH és a baloldalon pontozott שׁ (SZIN), amely ugyancsak SZ hangot jelöl, hasonló buktatója a héber helyesírásnak, mint a J és az LY a magyarnak. Mindkettő között a nyelv ősi, belső logikája dönt.

Az elsők között tanultuk az apa szó héber megfelelőjét – אב – és a mai Izraelben használt, arameus eredetű אבא szót, amit inkább „Apu”-nak lehetne fordítani, illetve az anyát jelentő אם szót és ennek ma használt arameus eredetű alakját: אמא.

A nagypapa és a nagyanya szavak képzése a fenti sémának felelnek meg, de ם kezdettel.

Nagypapa eredeti héber nyelven: אָב (SZÁV), de az élő nyelv kizárólag az arameus eredetű אָבָא (SZÁBÁ) szót használja.

Nagyanya a “hivatalos” héberben סָבָה (SZÁVÁ), de a gyerekek az arameus eredetű, a mai héberben kizárólagosan használt סַבְתָּא (SZÁVTÁ) szóval illetik a nagymamát. (A mássalhangzó-hasonulás miatt ez természetesen „Száftá”-nak hangzik.)

Érdekes és ugyancsak arameus átvétel a sógort jelentő גִּיס (GISZ) szó is, aminek az eredeti arameus jelentése „oldal”. A sógor család-rendi „elhelyezése” csakugyan ennek felelt meg a régi Keleten, sőt, még Nyugaton is.

A sógornő – גִּיסָה (GISZÁ).

A Gimel betűkben található pontnak a kiejtés szempontjából nincs jelentősége.

Rendszerint amúgy is pontozatlanul írunk: גִּיס, גִּיסָה.

SZÁMECH betűvel kezdődik a sátrat, bódét jelentő סֹכָה (SZUKÁ) szó is. Magyarul kicsit muris a hangzása, a héberben a második szótagot hangsúlyozzák.

Mint tanultuk, az U hang jelölhető az átlós három ponttal is, de a ו (VÁV) betűvel is.

Ma ezt a szót inkább így írják le: סוּכָה – vagyis az U hangot a pontozás helyett a ו betűvel írják ki. Ez a szó az őszi zsidó ünnep, a סֻכּוֹת vagy סוּכּוֹת (SZUKOT), magyarosan Sátoros ünnep eredete.

A סוּכְנוּת (SZOCHNUT) önmagában ügynökséget jelent (a סוּכֵן – SZOCHÉN pedig ügynököt), mégis sokan a zsidóság Izraelbe vándorlását koordináló ”הסוכנות היהודית” (HÁSZOCHNUT HÁJEHUDIT) szervezetet asszociálják vele.

Egy éles fordulattal: a סָכִין (SZÁKIN) kést jelent, a bizonyára ebből a szóból eredő סָכָנָה (SZÁKÁNÁ) pedig veszélyt.

A מוֹשָׁד (MOSZÁD) pedig önmagában „intézet”. A külföldi izraeli titkosszolgálat teljes neve három szóból áll, az egyik szó a מוֹשָׁד.

Egy kis szókincs-bővítés, és szemelvény a héber nyelv moduláris építkezéséről.

A כְּנֶסֶס (KENESZ, leírva כְּנֶסֶס) szó összejövetelet jelent. Ebből a három betűből – ס-נ-כ, persze jobbról-balra írva –egy sor olyan kifejezés származik, amely több tényező valahová történő belépését jelenti.

A legismertebb a כְּנֶסֶת (KNESZET – כְּנֶסֶת), az izraeli Parlament, de a בֵּית כְּנֶסֶת (BÉT KNESZET) zsinagógát (voltaképpen “Gyülekezet házát”) jelent.

A כְּנִיסָה (KNISZÁ) bejárat, míg a הַכְּנִסָּה (HÁCHNÁSZÁ) bevétel, jövedelem.

A מִס הַכְּנִסָּה (MÁSZ HÁCHNÁSZÁ) a jövedelmi adó.

A מִכְנִסָּיִם (MICHNÁSZÁJIM) – nadrág (az is “belépésről” szól ☺).

*

A sorrendben következő az ן (ÁJIN) betű. Hasonlóan az első, az א (ALEF) betűhöz, ez is hangtalan és önmagában magánhangzót jelöl. Hogy milyet, azt – az Alefhez hasonlóan az alatta-mellette lévő pont vagy vonal, vagy a mellé írt VAV betű (O, U) dönti el.

Az Ájin nem is annyira hangtalan: pillanatnyi torokzárt jelöl. Főleg az arab országokból jött zsidók ejtik. Az arabban is van megfelelője, és többek között ennek a hangnak a gyakori ejtése teszi az arab beszédet, illetve a héberül beszélő arabok beszédjét jellegzetesen „gurgulyázóvá”, torokhangúvá.

Az עין (ÁJIN), mint szó egyébként szemet jelent, de forrást, vízforrás eredetét is. Írott alakja: ן, vagyis egy hurok-féle.

Igen gyakori betű, és a hangtalan ן – א (ÁJIN – ALEF) páros, akár az egyaránt SZ hangot jelölő ש – ט (SZIN – SZÁMECH) páros, helyesírási buktató a héberben. Annál is inkább, mert előfordul, hogy ugyanaz a szó egészen mást jelent Aleffel, mint Ájinnal írva.

Néhány példa:

אור (OR) = fény.

עור ('OR) = bőr. (A ' jellel az ÁJIN pillanatnyi torokzárját jelölik.)

A Kabbala, a héber ezotérika szerint Isten Ádámot fénybe (אור) burkoltan teremtette: csak a bűnbeesés után „öltöztette át” őt bőrbe (עור)...

Hasonló páros a ראיין (REÁJON, azaz interjú) szó, és „ellenpárja”, a ריעין (RÁ'ÁJON, azaz ötlet) szó. (Írott formában ראיין, illetve ריעין.)

Népszerű jókívánság Izraelben az "אושר ועושר" – OSER VE'OSER – vagyis a „bőség és boldogság”. Mert, hogy

אִשֵּׁר, másképpen írva אושר (OSER) = boldogság

עוֹשֵׁר, másképpen írva עושר ('OSER) = gazdagság, bőség

*

A פ (PÉ) betű az egyetlen, amelynek elnevezése azonos a magyar megfelelőjével. Három változatban „kapható”: pontozottan – פ – P hangot jelöl, pontozatlanul – פ – F hangot: ilyenkor FÉ a neve, hasonlóan a ב – ב, (BÉT – VÉT), illetve a כ – כ (KÁF – CHÁF) pároshoz.

Jelentősen megnehezíti a mindennapi olvasó dolgát, hogy a héber szöveg – mint azt többször említettem – rendszerint nincs pontozva, így az olvasó nyelvtudására van bízva, melyikre „tippel”. A P hang jóval gyakoribb.

A harmadik változat a kizárólag a szó végén álló ף – ez csakis F hangot jelölhet. Héber szó nem végződik P hangra. (Itt emlékeztetek a ן betű szóvégi változatára – ן –, ami csak CH hangot jelölhet, K-t soha.)

A ף (PÉ, a betű neve) egyébként szájat jelent.

A ן (PO) jelentése: itt.

A korábban tanult KÁF és KUF betűkkel kapcsolatos ף (KÁF, marok, tenyér vagy kanál), illetve ף (KOF, majom) szavakat már le is tudjuk írni.

A ץ (CÁDI) betű a C hangnak felel meg. Ennek is van végbetű-formája: ף.

Az „rendes” (szóeleji-szóközi) CÁDI írott alakja: ץ; a végbetűé: ף.

Az egyik ismert bibliai héber szó a ץ (CÁDIK), azaz igaz (ember); írott betűkkel ץ. A szóban feltűnő az írott ץ és az írott ן hasonlósága.

Nos, a ץ magasabb... A latinbetűs írásnál is vigyázunk a nagy O és a 0, vagy a kis l és az 1-es szám megkülönböztetésére.

A héber nyelv egyik leggyakrabban használt szava az ץ (EREC), ami földet, országot, de a Föld bolygót is jelenti.

Izrael országa héberül – ץ (EREC JISZRÁÉL),

írott betűkkel: ץ.

Jeruzsálem egyik magaslatát Cion (más írásmóddal Sion) hegynek hívják.

Héberül ץ (HÉR CION), HÁR CION. A zsoltárokból és számos imában szerepel ez a név. Természetesen ebből földrajzi fogalomból származik a „cionizmus” kifejezés, amelyet Nathan Birnbaum német nyelven író zsidó újságíró alkotott meg 1892-ben.

*

Ezzel befejeztük a héber betűk tanulását.

Tegyük őket sorrendbe:

(Az alábbi táblázat második oszlopához alább magyarázattal szolgállok)

A betű

sor-száma	szám-értéke	Neve	hangértéke	nyomtatott alakja	írott alakja
1.	1	Alef	A, E, É, O, U	א	א
2.	2	Bét / Vét	B, V	ב, בּ	ב , בּ
3.	3	Gimel	G	ג	ג
4.	4	Dálet	D	ד	ד
5.	5	Hé	H	ה	ה
6.	6	Váv	V, O, U	ו, וּ, וֹ	ו , וּ , וֹ
7.	7	Zájin	Z	ז	ז
8.	8	Chet	CH	ח	ח
9.	9	Tet	T	ט	ט
10.	10	Jod	I, J	י	י
11.	20	Káf / Cháf	K, CH	כ, כּ	כ , כּ
12.	30	Lámed	L	ל	ל
13.	40	Mem	M	מ, מּ	מ , מּ
14.	50	Nun	N	נ, נּ	נ , נּ
15.	60	Számech	SZ	ס	ס
16.	70	Ájin	A, E, É, O, U	ע	ע
17.	80	Pé / Fé	P, F	פ, פּ, פֹ	פ , פּ , פֹ
18.	90	Cádi	C	צ, צּ	צ , צּ
19.	100	Kuf	K (Q)	ק	ק
20.	200	Rés	R	ר	ר
21.	300	Sin / Szin	S, SZ	ש, שׂ	ש , שׂ
22.	400	Táv	T (TH)	ת	ת

A táblázat a 22 héber betűt foglalja magába, a hagyományos sorrendben.

Aki emlékszik a görög ábécé betűire, feltűnik a hasonlatosság, ha nem is a betűk formájára, de elnevezésükre és sorrendjükre vonatkozóan.

Alef, Bét, Gimel, Dálet – Alfa, Béta, Gamma, Delta...

A magyarázat erre az, hogy mind a héber, mind a görög írás (de az arab is) a föníciai ős-sémi írásmódból fejlődött ki. Fönícia nagyjából a mai Libanon területén fennállt kis kereskedőállam volt, lakói fejlett hajózást honosítottak meg, így áruikon kívül kultúrájukat is exportálták. (A görög nem sémi, hanem indo-európai nyelv, az írást mégis a Közel-Keletről vette át.)

*

További magyarázatra szorulnak a betűk számértékei.

Itt a római számokhoz nyúlok vissza.

A rómaiak a latin írás egyes betűit alkalmazták számokként, így alakították ki a máig ismert római számokat: I = 1, V = 5, X = 10, L = 50, C = 100, stb.

A többi számot ezek kombinációjából alakították ki.

Gyököt vonni, integrálni meglehetősen problémás lett volna ezekkel a számokkal...

A régi héberek hasonló módon számoltak: betűkkel fejezték ki a számokat.

Az első betű, az Alef lett az 1, a második, a Bét a 2, és így tovább, egészen a tizedik betűig, a Jod-ig, amely a 10-es szerepét viseli.

A 11. betű, a KÁF a 20, a 12. betű, a LÁMED a 30 – a KUF betű a 100-as „képviselője”.

A következő betű, a RÉŠ = 200, az azután következő, a ŠIN = 300, és az utolsó, a TÁV = 400.

És itt elfogynak a betűk, amelyek a növekvő számokat képviselhetnék.

Az 500-at a TÁV – KUF (ת"ק) betűk összevonásával jelölik (400 + 100), a 600 a TÁV – RÉŠ (ר"ת), a 700 a TÁV – ŠIN (ש"ת), a 800 a TÁV – TÁV (ת"ת), míg a 900 a TÁV – TÁV – KUF (תת"ק, 400 + 400 + 100) kombinációja.

Az ezresek jelöléséhez visszatérnek az ALEF-hez.

Kétismeretlenes egyenletet ezzel a módszerrel sem fogunk felállítani... ☺

A ma ismert „arab” számok elterjedése óta ezt a rendszert csak a Biblia, a Talmud és egyéb vallási könyvek oldal- és fejezet-számozásához, és a héber évszámokhoz használják, a mai napig.

A héber időszámítás Ádám megalkotásával veszi kezdetét.

Ma (2008 augusztusában) az 5768-as évnél tartunk (ez valamennyi héber napilapon és a különböző zsidó vallási kiadványokon is szerepel, a Gergely-naptári dátum mellett).

Ennek az évnek a leírása: ה'תשס"ח, kiejtve: HÉ-TÁV-SIN-SZÁMECH-CHET.

Az ezres éveket szokás elhagyni, így תשס"ח – TÁV-SIN-SZÁMECH-CHET – marad. Ez 768-nak felel meg.

Izrael ünnepeit a héber számítás szerint tartják, így a Gergely-naptárhoz viszonyítva minden zsidó ünnep “mozgó ünnep”, minden évben más-más napra esik.

A héber vagy zsidó naptár (a muszlimhoz hasonlóan) a Hold Föld körüli keringésére alapul, így minden újhold egy-egy zsidó (és muzulmán) hónap kezdete.

A héber naptárat viszont már az ókorban szinkronba hozták a Földnek a Nap körüli keringésével, hogy a rövidebb Hold-naptár ünnepei ne csússzanak folytonosan vissza a Nap-naptárhoz (ilyen a Gergely-naptár is) képest.

Ennek főként az az oka, hogy például a Hetek ünnepe (Sávuot) az ókorban az árpaaratás ünnepe is volt, ami csakis késő tavaszra eshet a Szentföldön. A többi ünnepnek is volt mezőgazdasági jellege, amit a Közel-Kelet éghajlata egy bizonyos évszakra rendelt.

A korrekciót a zsidó naptár úgy oldja meg, hogy 19 évenként 7 ízben egy *hónappal* (nem nappal!) megtoldja az évet. A zsidó szökőévben tehát a Gergely-naptár február 29-ét egy második Ádár hónap jelenti.

Jól áttekinthető részletes leírás egyebek között a Wikipédiában, “Zsidó naptár” címen: http://hu.wikipedia.org/wiki/Zsid%C3%B3_napt%C3%A1r

(A muzulmán naptárban nincs ilyen korrekció: ugyanaz az ünnep egyszer nyárra esik, aztán tavaszra, majd télre, őszre és így tovább.)

Álljanak itt a zsidó hónapok nevei. Nem „héber” hónap-nevekről beszélek, mert valamennyi név arameus; Izrael fiai a babilóniai száműzetésből hozták magukkal a keresztény időszámítás előtti 6. században. (Addig csak néhány hónapról tudjuk, hogy volt valóban héber neve; a többi hónapot sorszámokkal jelölték.)

HÓNAP NEVE	HÉBER ÍRÁSSAL	MEGFELELÉSE A GERGELY-NAPTÁRBAN	ZSIDÓ ÜNNEPEK AZ ILLETŐ HÓNAPBAN
Tisri	תשרי	Szeptember – október	Újév (Ros Hásáná), Engesztelésnap (Jom Kippur), Sátorosünnep (Szukot)
Chesván	חשוון	Október – november	–
Kiszlév	כסלו	November – december	–
Tévét	טבת	December – január	Szentélyavató (Chanuka)
Svát	שבט	Január – február	TU biSvát – A fák ünnepe
Ádár	אדר	Február – március	Purim
Ádár seni (második Ádár)	אדר שני	Március – április	<i>Szökőévben erre a hónapra esik a Purim és minden évfordulót (születési, halálozás) ez a hónap „kap meg”</i>
Nisván	ניסן	Március – április (szökőévben április – május)	Egyiptomi kivonulás ünnepe (Pészách) Holokauszt emléknapp
Ijjár	אייר	Április – május (szökőévben május – június)	Izrael Állam Függetlenségi Napja LÁG báOmer
Sziván	סיון	Május – június (szökőévben június–július)	Hetek ünnepe (Sávuot)
Támuz	תמוז	Június – július (szökőévben július–augusztus)	–
Áv	אב	Július – augusztus (szökőévben augusztus–szeptember)	Áv hó 9-e (Tisá böÁv) – Mindkét jeruzsálemi Szentély lerombolásának a gyásznappja
Elul	אלול	Augusztus – szeptember (szökőévben szeptember–október)	–

A második Ádár hónapnak az a szerepe, hogy amikor a Hold-év rövidebb volta miatt az ünnepek túlságosan „előre jönnének”, például az Újév, a Ros Hásáná megközelítené szeptember elejét, vagyis a nyári évszakot, „energikusan”, egy hónappal hátratólja a naptárt.

Ezért nevezik a zsidó naptárt „luniszoláris” (Hold-Nap) naptárnak.

Izraelben a vallási ünnepek kivételével minden a Gergely-naptár szerint intéződik.

A hét napjait a szombati pihenőnap kivételével egyszerűen megszámozza a héber:

Vasárnap	JOM RISON („első nap”)	יום ראשון ; יום א'
Hétfő	JOM SENI („második nap”)	יום שני ; יום ב'
Kedd	JOM SLISI („harmadik nap”)	יום שלישי ; יום ג'
Szerda	JOM REVI'I („negyedik nap”)	יום רביעי ; יום ד'
Csütörtök	JOM CHÁMISI („ötödik nap”)	יום חמישי ; יום ה'
Péntek	JOM SISI („hatodik nap”)	יום שישי ; יום ו'
Szombat	JOM SÁBBÁT (Szombatnap, nyugalom napja); vagy pedig: JOM SÁBBÁT KÓDES, azaz szent pihenőnap	יום שבת ; יום שבת קודש

A Biblia legelején találkozunk a hét napjainak az elnevezésével: „... és lőn este, és lőn reggel, első nap... .. és lőn este, és lőn reggel, második nap...”; eredetiben „...VÁJHI EREV, VÁJHI BÓKER, JOM RISON ... VÁJHI EREV, VÁJHI BÓKER, JOM SENI”...

A héber hétköznapokat néha a fent logika szerinti betű-számozással is illetik, vagyis a vasárnap (JOM RISON, vagyis első nap) gyakran JOM ALEF, a hétfő (JOM SENI, vagyis második nap) JOM BÉT, a kedd (JOM SLISI, harmadik nap) JOM GIMEL stb. az izraeli közbeszédben. A szombatot csak SÁBBÁT vagy JOM SÁBBÁT néven említik.

Betű – szám – tan

A Bibliában az azt sugalmazó Isten héber nyelven nyilatkozott meg az általa választott kis embercsoportnak. Mint a fentiekben tanultuk, Ádám – אָדָם – neve többszörös jelentőségű.

A fenti, betű-szám egyeztetéssel valóságos számtani műveleteket – már-már mutatványokat – lehet elvégezni.

Apa héberül: אָב

$$\begin{array}{r} \text{א} \\ \text{ב} \\ 2 + 1 \end{array}$$

összesen 3.

Anya héberül: אִמָּ

$$\begin{array}{r} \text{א} \\ \text{מ} \\ 40 + 1 \end{array}$$

összesen 41.

Apa + anya együttesen: 44.

Gyerek héberül: יְלֵד

$$\begin{array}{r} \text{י} \\ \text{ל} \\ \text{ד} \\ 4 + 30 + 10 \end{array}$$

Gyerek: 44.

Tehát: Apa + anya = gyerek...

Ám az Ádám-gyereket jelző 44-es szám, mint említettem, vért (דָּם) is jelent.

$$\begin{array}{r} \text{ד} \\ \text{מ} \\ 40 + 4 \end{array}$$

Vér: 44

Mi ennek a jelentősége?

*„De a húst az éltető vérrel ne egyétek.
A benneteket éltető vért pedig számon kérem.
Minden élőlénytől számon kérem azt, az embertől is.
Számon kérem az ember életét: az egyik embertől a másikat!*

*Aki ember vérént ontja, annak vérént ember ontja.
Mert Isten a maga képmására alkotta az embert.
Ti azért szaporodjatok, sokasodjatok,
Népesítsétek be a Földet,
Sokasodjatok rajta!”
(1 Mózes 9:4-7)*

Ez a jelentősége. Erről (is) tanúskodik a héber nyelv.

Ezzel véget ért a héber nyelvtanfolyam első része. Megtanultuk a héber betűket, némi bibliai háttérrel ízesítve.

Nyelvtant azonban még nem tanultunk: éppen, hogy csak megemlítettük a névelőt, a tárgyragot, a nemeket, szót ejtettünk a héber nyelv „moduláris építkezéséről” három mássalhangzó-gyökből. A betűk elnevezésébe is betekinttünk. Itt-ott szómagyarázattal (etimológiával) is szolgáltam.

Példákkal próbáltam bizonyítani a bibliai héber nyelv, Isten „programnyelve” aritmetikus természetét.

Ha Isten segít, innen folytatjuk...

Halmos László, újságíró
e-mail 1.: **samsono@netvision.net.il**
e-mail 2: **makojeruzsalem@gmail.com**
Mobil Izraelben: 052 3260834
Izraelen kívül: +972 52 3260834